

Piotr Kowolik

Czytelnictwo nauczycieli klas początkowych : diagnoza-prognoza

Chowanna 1-2, 41-45

1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„Chowanna”	Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego	Katowice 1996	R. XXXVIII (XLIX)	T. 1—2 (6—7)	s. 41—45
------------	--	---------------	----------------------	-----------------	----------

Piotr KOWOLIK

Czytelnictwo nauczycieli klas początkowych Diagnoza — prognoza

Dysponujemy obecnie stosunkowo bogatą literaturą dotyczącą roli czytelnictwa w kształceniu i wychowaniu człowieka. Natomiast znacznie skromniej, wręcz można by powiedzieć, że w śladowych formach, reprezentowana jest w piśmiennictwie problematyka czytelnictwa nauczycieli klas początkowych, i to w zakresie literatury pedagogicznej. Dotychczasowe publikacje na ten temat zdecydowanie podkreślają wysoką rangę czytelnictwa w samokształceniu nauczycieli oraz unowocześnianiu pracy dydaktyczno-wychowawczej, ale nie zawsze podają, jaki jest stan faktyczny tego czytelnictwa i wynikające stąd konsekwencje.

Zajmując się problemem czytelnictwa nauczycieli klas I—III, dokonano badań w 1995 roku na populacji 600 nauczycieli z województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego, kieleckiego, opolskiego i piotrkowskiego. W celu ustalenia miejsca literatury pedagogicznej w całokształcie czytelnictwa nauczycieli klas początkowych postawiono pytanie: „Jakie książki Pan(i) najczęściej czyta?”

Większość badanych nauczycieli klas I—III koncentruje się na czytelnictwie literatury pedagogicznej (60% wypowiedzi), znaczące miejsce w ich lekturze zajmuje literatura piękna (53,4% wypowiedzi) oraz literatura popularnonaukowa i naukowa (32,3%). Dominująca pozycja książek o treści metodycznej i pedagogicznej świadczyć może o prawidłowym zrozumieniu przez nauczycieli klas I—III ciężących na nich obowiązków zawodowych.

Największą poczytnością wśród kobiet cieszy się literatura pedagogiczna (64%), wyprzedzając literaturę piękną (62,7%), popularnonaukową i naukową (27,9%). Mężczyźni wykazują bardziej wszechstronne ukierunkowanie zainteresowań, stawiając na kolejnych miejscach: literaturę pedagogiczną (49,6%), popularnonaukową (48,8%), literaturę polityczno-społeczną (31,6%).

Wykształcenie determinuje zainteresowania czytelnicze nauczycieli. Wraz ze wzrostem wykształcenia maleje zainteresowanie literaturą pedagogiczną, wzrasta natomiast czytelnictwo literatury niepedagogicznej. Znaczący to, iż doskonalenie zawodowe, chęć podnoszenia kwalifikacji motywują nauczycieli do czytelnictwa literatury pedagogicznej. Proces studiowania — podnoszenia kwalifikacji wpływa mobilizująco na zwiększenie zainteresowań literaturą pedagogiczną. Nauczyciele studiujący preferują czytelnictwo literatury związanej bezpośrednio z kierunkiem studiów. Po uzyskaniu certyfikatów rozluźnia się ich kontakt z literaturą pedagogiczną na rzecz literatury metodycznej, bezpośrednio wpływającej na poziom zajęć.

Przez aktywność czytelniczą najczęściej rozumie się częstotliwość kontaktu czytelnika z piśmiennictwem (Walentyńowicz, 1970, s. 21). Aktywność czytelniczą nauczycieli klas I—III mierzono m.in. liczbą przeczytanych książek w ciągu roku. Przeciętna przeczytanych przez badanych w ciągu 12 miesięcy książek pedagogicznych wynosiła 3,6. Czytają głównie i stosunkowo dość dużo nauczyciele studiujący, ale w większości w ramach lektur obowiązkowych, czyli czytają to, co muszą.

Najpoczytniejszymi pozycjami w kolejności są: Cz. Kupisiewicz: *Podstawy dydaktyki ogólnej*; Cz. Kupisiewicz: *Niepowodzenia dydaktyczne*; R. Więckowski: *Elementy systemu nauczania początkowego*; T. Wróbel: *Współczesne tendencje w nauczaniu początkowym*; J. Galant: *Praca wychowawcza w klasach I—III*; M. Lelonek, T. Wróbel (red.): *Praca nauczyciela i ucznia w klasach 1—3*; W. Hemmerling: *Zabawy w nauczaniu początkowym*; H. Moroz: *Zabawy i gry dydaktyczne*; J. Półturzycki: *Lekcja w szkole współczesnej*.

Poczytność wymienionych pozycji literatury pedagogicznej wynika w głównej mierze z tego, że tworzą one literaturę obowiązkową i zalecaną przez programy nauczania w zakładach kształcenia nauczycieli, w wymaganiach programowych dotyczących stopni specjalizacji zawodowej i innych form doskonalenia. Ponadto stanowią pomoc w realizacji celów i zadań dydaktyczno-wychowawczych szkoły. Stąd też pozycje te wymieniali najczęściej nauczyciele doksztalcający się z wykształceniem średnim i po SN.

Dotychczasowe badania prowadzone w zakresie czytelnictwa nauczycieli klas I—III potwierdzają duży prymat czytelnictwa prasy nad czytelnictwem książek.

Zebrany materiał na temat czytelnictwa miesięczników i kwartalników rozpatrywano według ich podziału na: 1) przedmiotowo-metodyczne (adresowane do nauczycieli poszczególnych przedmiotów szkolnych, poruszające kwestie dydaktyczno-wychowawcze wynikające z nauczania tych przedmiotów; 2) ogólnopedagogiczne (o szerokim zakresie treści i kierowane do szerokiej grupy czytelników, obejmujące problemy teoretyczne i praktyczne); 3) specjalistyczno-pedagogiczne (o zawężonym zakresie treści, adresowane do niektórych grup nauczycieli) (F. Filipowicz, red., 1982, s. 15).

Największe powodzenie czytelnicze mają czasopisma:

- przedmiotowo-metodyczne (61,2%) — „Biologia w Szkole”, „Wychowanie Techniczne w Szkole”,
- specjalistyczno-pedagogiczne (52,8%) — „Życie Szkoły”, „Wychowanie w Przedszkolu”,
- ogólnopedagogiczne (40,5%) — „Głos Nauczycielski”, „Nowa Szkoła”, „Kwartalnik Pedagogiczny”, „Edukacja”.

Nie czyta w ogóle 15,6% badanych nauczycieli. Najczęściej czytana literatura z dziedziny edukacji dotyczy:

- treści z zakresu dydaktyki,
- problemów metodycznych, nowatorstwa pedagogicznego,
- przyczyn trudności i niepowodzenia w nauczaniu matematyki,
- współpracy szkoły z rodziną,
- gier i zabaw dydaktycznych.

Próbując uzasadnić, dlaczego nauczyciele sięgają po takie, a nie inne treści, możemy wyróżnić następujące potrzeby — według respondentów — czytane treści są pomocne w pracy szkolnej; pozwalają łączyć teorię z praktyką; usprawniają proces dydaktyczno-wychowawczy; umożliwiają zdobycie lub rozszerzenie wiedzy.

Na lekturę książek pedagogicznych badani przeznaczają 1/3 czasu przeznaczanego na czytelnictwo. Czytelnictwo w czasie wolnym od pracy na podstawie budżetu czasu nauczyciela zajmuje 5,8 godz.; czynności i prace domowe — 28,2 godz.; rozrywki kulturalne — 8,9 godz.

Gdzie nauczyciele czytają? Najwięcej w domu — 90,1%; w bibliotekach i czytelnich — 7,7%; w innych miejscach — 2,2%, np. podczas dojazdów, w czasie „okienek”.

Badani nauczyciele korzystają przede wszystkim z następujących źródeł informacji: czasopisma (59,6%), biblioteki szkolne (38,5%), księgarnie (34,9%), konferencje, narady (27,8%), znajomi (23,1%).

Nauczyciele klas I—III najczęściej nabywają czytane książki w następujący sposób:

- wypożyczają z biblioteki pedagogicznej (32,2%),
- wypożyczają z biblioteki uczelnianej (17,6%),

- kupują (15%),
- korzystają z biblioteki publicznej (14,8%).

Ponadto wypożyczają książki z biblioteki szkolnej (10%), od znajomych (7,4%), w innych źródłach (2%), 1% badanych nie udzieliło odpowiedzi.

Większość nauczycieli nie ogranicza się do nabywania czytanych książek z jednego źródła. Najczęściej korzystają jednocześnie co najmniej z trzech źródeł: wypożyczają z biblioteki pedagogicznej, szkolnej i uczelnianej. Decydują o tym jednak dwa czynniki: 1) potrzeby, 2) dostępność.

Zbliżone wyniki badań dotyczących sposobów zaopatrywania się nauczycieli w lekturę pedagogiczną prezentują: W. Pokojski, J. Zarzycki, L. Malinowski, R. Muszałowska w latach siedemdziesiątych.

Niepokojąco wysoki jest procent — 33,8% nauczycieli nauczania początkowego, którzy mają własne domowe zbiory liczące zaledwie do 50 woluminów; 1,6% osób deklaruje, że własnych księgozbiorów nie posiada.

Wyniki tych wycinkowych badań dotyczących czytelnictwa nauczycieli klas I—III są dość wymowne i budzą pewien niepokój. Zagadnienie to wymaga pogłębienia nie tylko teoretycznego, ale także długofalowych badań empirycznych. W zakresie czytelnictwa literatury pedagogicznej większość nauczycieli preferuje literaturę o treściach metodycznych i pedagogicznych. Świadczyć to może o rozumieniu społecznej roli i powołania do zawodu nauczyciela, stwarza warunki usprawnienia procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Podstawowym warunkiem intensyfikacji czytelnictwa jest usprawnienie informacji. Zdaniem badanych na bieżąco oraz w sposób wszechstronny, wyczerpujący i kompetentny zająć się tym powinny mass media, biblioteki i czasopisma. Badani nie kupują książek (85%), wskazując na ograniczone możliwości kupna ze względu na wysokie ceny.

Praca nauczyciela wymaga ciągłego doskonalenia własnej osobowości, uzupełniania kwalifikacji zawodowych, modernizacji warsztatu pracy. W zakresie czytelnictwa książek pedagogicznych nauczyciele klas I—III postulują m.in. wydawanie większej liczby książek służących wyjaśnianiu zachodzących w szkole procesów, materiałów o charakterze praktycznym (konspekty, sprawdziany, testy); łącznie uzasadnień teoretycznych z częścią metodyczną, przy w miarę syntetycznym i zwięzłym, prostym i dostępnym sposobie ich przedstawiania.

Podsumowując nasze badania, należałoby sformułować kilka wniosków, które mogłyby się przyczynić do poprawy stanu czytelnictwa nauczycieli klas I—III:

1. Organizować w radach pedagogicznych, zespołach samokształceniowych dyskusji na temat aktualnych książek i czasopism (co wpłynęłoby na budzenie zainteresowań).

2. Organizować lekcje, w których stosuje się przykłady koncepcji zawartych w książkach (wytwarzanie sytuacji, w której sięganie po książkę staje się potrzebą).

3. Jak najszybciej rozwiązać sprawę dobrej, rzetelnej, skutecznej informacji o nowościach wydawniczych z zakresu nauk pedagogicznych w formie np. Pedagogical Abstracts. Przepływ skutecznej informacji gwarantowałby komputerowy system wyszukiwania informacji.

4. Przemyslenia wymaga system dystrybucji i sprzedaży książek. W sytuacji drogiej książki o małych nakładach nasuwa się pytanie, czy nie należałoby rezerwować pewnych poszukiwanych tytułów dla nauczycieli, wprowadzić sprzedaży ratalnej.

5. Dyrektorzy szkół w czasie rozmów pohospitacyjnych egzekwować powinni punkt dotyczący znajomości literatury fachowej, na której nauczyciel oparł swoje przygotowanie do lekcji — równie znaczący, jak realizacja celów i trudności metod.

Bibliografia

- Filipowicz F., red., 1982: *Czasopiśmiennictwo pedagogiczne w Polsce Ludowej*. Warszawa, WSiP.
- Walentynowicz M., 1970: *Podstawy czytelnictwa powszechnego*. Wrocław, Ossolineum.